

УДК 338.24

М. М. Бабич,

к. е. н., доцент, докторант факультету менеджменту,

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

M. Babych,

PhD, Assistant Professor, The doctoral student of department

of business of economy Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv

THE PROBLEMS OF ENSURING OF FOOD SECURITY IN UKRAINE

У статті визначено проблеми у формуванні системи продовольчого забезпечення з урахуванням особливостей їх прояву на різних рівнях. Визначено напрями державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки України, які включають: зростання доходів, зростання пропозиції харчових продуктів, дешевші харчові продукти та спеціальні заходи. Запропоновано основні необхідні заходи державної політики щодо продовольчого забезпечення населення України на різних рівнях, зокрема: на національному рівні — заходи структурної політики (задня забезпечення зниження рівня продовольчої уразливості сімей шляхом збільшення їх доходів, забезпечення загальних соціальних прав і доступу до якісної продукції, а також зменшення нерівності в доходах) та спеціальні заходи (покликані сприяти зміцненню продовольчої безпеки та безпосередньо скорочення масштабів недоїдання серед незаможного населення); для сільських районів, малих та середніх міст та мегаполісів — локальні заходи (основне завдання — співпраця місцевих органів влади у вирішенні питань продовольчого забезпечення з громадами).

In the article the problems in the formation of food security, taking into account the characteristics of their manifestations at different levels. The directions of the state policy on food security of Ukraine, including: revenue growth, increased supply of food, cheaper food and special events. The basic measures necessary state policy on food security of the population Ukraine at different levels, including: nationally — measures of structural policy (to ensure the reduction of food vulnerability of families by increasing their incomes, ensure overall social rights and access to quality food and reduce income inequality) and special events (designed to strengthen food security and directly reducing malnutrition among the poor); for rural areas, small and medium-sized towns and cities — local events (the main task — the cooperation of local authorities in addressing food security of communities).

Ключові слова: продовольча безпека, продовольча система, проблема, державна політика, локальні заходи, спеціальні заходи.

Key words: food safety, food system problem, public policy, local events, special events.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Усі люди повинні мати доступ до якісної продукції в обсязі, достатньому для того, щоб щодня задовольняти свої основні потреби в їжі і жити здоровим, гідним життям. Забезпечення цього права є необхідною умовою наявності громадянського суспільства, а також того, щоб країна вважалася цивілізованою. Право на їжу є одним з невід'ємних елементів всіх інших громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав. Його визнання означає, що держава повинна забезпечити доступ до якісного продовольства в достатніх обсягах для громадян на основі сталої політики продовольчої безпеки. Для практичного здійснення такої політики дуже важливо мобілізува-

ти громадян на всіх рівнях, з тим щоб поряд з політичними рішеннями владних структур було забезпечено реальну участь всього суспільства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні і практичні аспекти проблеми продовольчої безпеки та її моніторингу розглядаються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: В. Власов [1], А. Глубіш [2], В. Битов [3], В. Немченко [4], Р. Мудрак [5] та інші.

Регіональні аспекти забезпечення продовольчої безпеки держави досліджували І. Бодак [6], Ю. Дятлова [7], К. Козак [8], В. Копитко [9], Я. Орленко [10] та інші.

Рис. 1. Проблеми недостатнього продовольчого забезпечення в Україні

Джерело: авторська розробка.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є визначення проблем у формуванні системи продовольчого забезпечення та розробка пропозицій по їх усуненню на різних рівнях: від громади до держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діагноз проблеми продовольчого забезпечення в Україні на початку ХХІ століття свідчить про те, що попит на продовольство в країні є недостатнім, а це в свою чергу перешкоджає нарощуванню виробництва продовольства комерційним сільським господарством та агроіндустрією. Причини такого недостатнього попиту — надмірна концентрація доходів, низька заробітна плата, високий рівень безробіття і низькі темпи зростання, особливо в потенційно трудомістких галузях — носять аж ніяк не

кон'юнктурний характер. Навпаки, вони притаманні нинішній структурі зростання і тому невіддільні від панівної економічної моделі. Таким чином, сформувався справжнє порочне коло, яке в кінцевому підсумку і є головною причиною недостатнього продовольчого забезпечення в країні: безробіття, падіння купівельної спроможності, скорочення пропозиції продовольства, наростання безробіття, ще більше падіння купівельної спроможності, подальше скорочення пропозиції продовольства (рис. 1).

Для того, щоб реально вирішити проблему продовольчого забезпечення в Україні, необхідна нова модель економічного розвитку, в якій пріоритетом має стати стимулювання зростання при справедливому розподілі доходів з тим, щоб можна було розширити внутрішній ринок країни, при одночасному створенні додаткових робочих місць, забезпеченні підвищення заро-

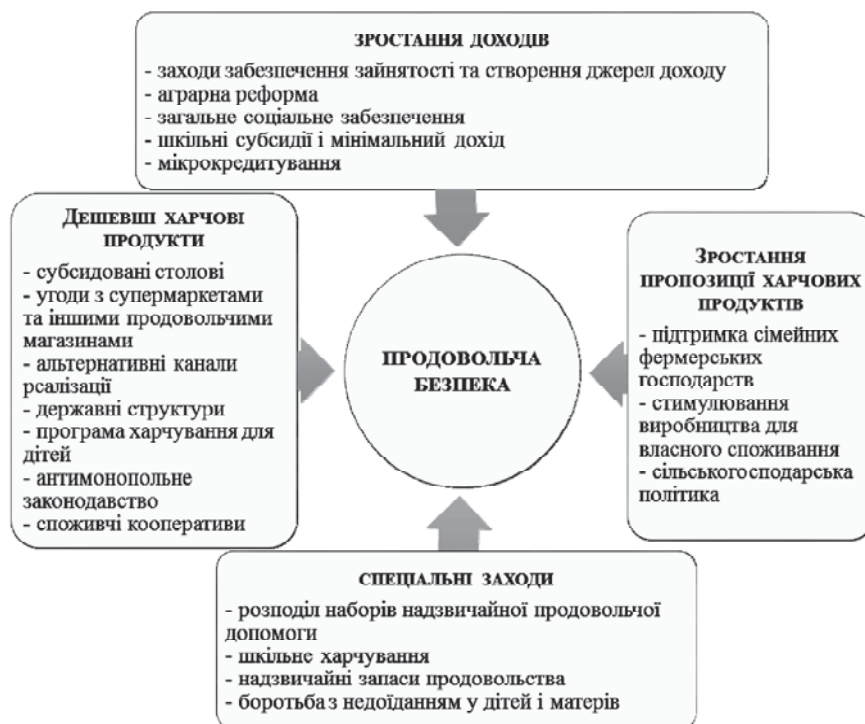

Рис. 2. Напрями державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки України

Джерело: авторська розробка.

бітної плати і, зокрема, відновлення купівельної спроможності мінімальної заробітної плати, яка сьогодні використовується в якості орієнтовного показника рівня доходу найбільш вразливих верств населення.

Іншими словами, забезпечення продовольчої безпеки для всього населення країни вимагає зміни нинішньої моделі економічного розвитку, яка веде до соціального відчуження і, очевидно, до відсутності продовольчої безпеки, безробіття, убогості, концентрації земель і доходів.

У цілому, проблема продовольчого забезпечення в Україні на початку XXI століття включає в себе три основних аспекти.

Перший — це недостатній попит, обумовлений низьким рівнем доходів, високим рівнем безробіття та неповної зайнятості, а також низькою купівельною спроможністю заробітної плати, яку отримує переважна частина працюючих.

Другий — це невідповідність між нинішніми цінами на продовольство і низькою купівельною спроможністю більшості населення в країні.

І третій, але не менш важливий аспект, — це відторгнення найбільш вразливих верств населення від ринку.

Для того, щоб розірвати це коло, державі слід вжити заходів щодо забезпечення доступу до ринку продовольства тих, хто вже опи-

нівся "викинутим" з ринку праці і/або чиї доходи недостатні для гідного утримання своїх сімей. Якщо говорити коротко, з одного боку, повинно ставитися завдання створення механізмів як надзвичайного, так і постійного характеру, які дозволять малозабезпеченому населенню отримати доступ до продовольства при менших витратах. З іншого боку, існує необхідність стимулювати пропозицію дешевих харчових продуктів, хоча б для власного споживання та/або натурального господарства. І нарешті, з урахуванням визнання того, що доступ до основних харчових продуктів є невід'ємним правом усіх людей, треба повернути на ринок тих, кого було з нього викинуто (рис. 2).

На наведеній схемі показано основні необхідні заходи державної політики щодо продовольчого забезпечення населення України (рис. 3).

По-перше, слід нагадати, що окремо жодне із зазначених заходів не дозволяє вирішити проблему продовольчого забезпечення, так само, як і забезпечити національну продовольчу безпеку в цілому.

По-друге, проводячи таку політику, слід обов'язково поєднувати надзвичайні акції зі структурними заходами та уникнути помилкового протиставлення економічної та соціальної сфер, глибоко вкоріненого в неоліберальних схемах, які спершу призводять до концентрації

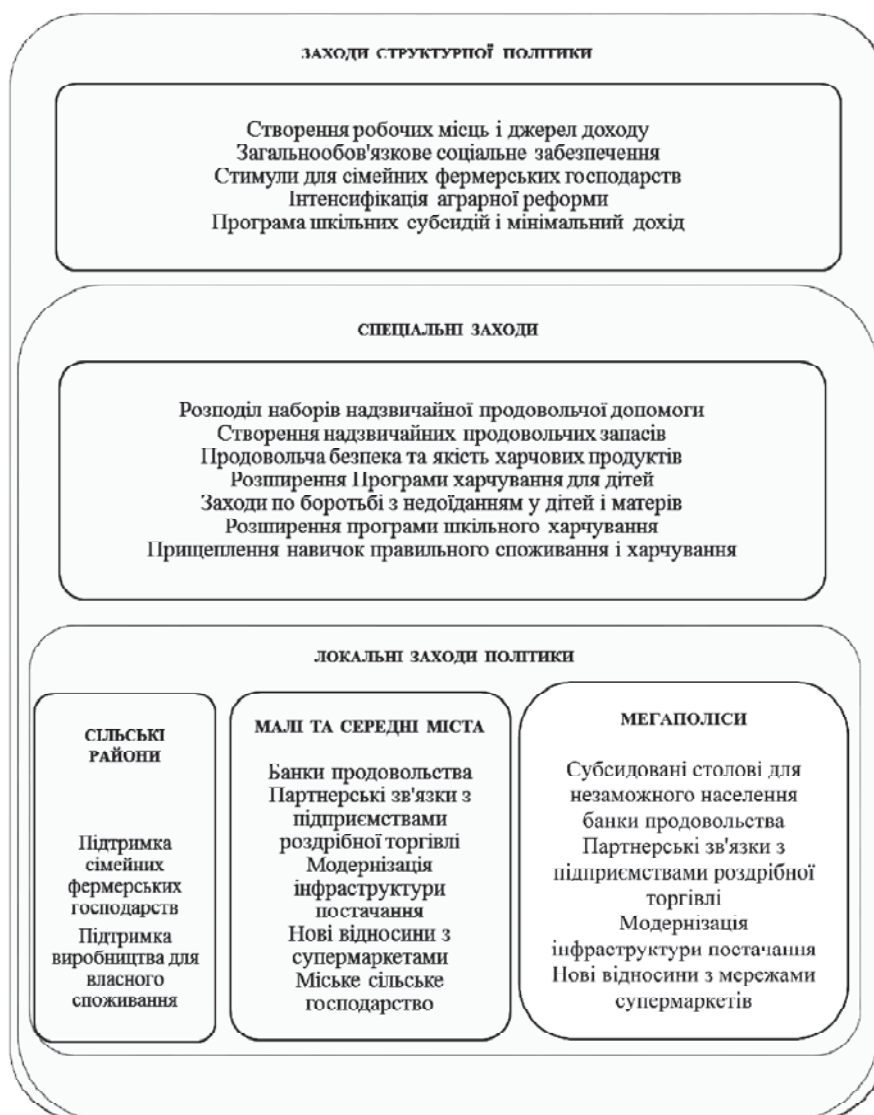

Рис. 3. Заходи державної політики щодо продовольчого забезпечення населення України

Джерело: авторська розробка.

багатства і до злиднів, після чого починають вживатися заходи "соціальної" політики, покликані якось зменшити масштаби цієї ubогості.

Велика кількість дуже бідних людей, які вразливі для недоїдання, проживають у мегаполісах або на околицях малих і середніх населених пунктів в сільських регіонах.

Рівень та структура споживання продуктів харчування в містах та сільських районах відрізняється. Оскільки в містах більше продовольства, частина незаможного міського населення намагається отримати допомогу у неурядових організацій, державних установ. Важливо також, що в великих містах велика кількість продовольства просто викидається, і це дозволяє населенню, яке вразливе для голоду, безкоштовно отримувати деякі види продуктів, хоча і низької якості.

Тому можна сказати, що для вирішення проблеми недоїдання в містах, особливо в великих, необхідні певні заходи, які відрізняються від заходів, що вживаються в сільських районах, де гірше з продовольством, як це не парадоксально. Можливо, було б правильніше сказати, що "вразливість", пов'язана з відсутністю продовольства через бідність, є більш звичним явищем у містах, ніж сьогоденне недоїдання, яке призводить до фізичного виснаження.

Заходи структурної політики. Ці заходи допомагають істотно знизити рівень продовольчої уразливості сімей шляхом збільшення їх доходів, забезпечення загальних соціальних прав і доступу до якісної продовольства, а також зменшення нерівності в доходах.

1. Заходи, спрямовані на створення робочих місць і збільшення доходів. Пріоритетний шлях

скорочення соціальної нерівності — поліпшення розподілу доходів; найважливішим кроком для цього є відновлення політики, спрямованої на підвищення мінімальної заробітної плати до необхідного рівня і зменшення розриву між мінімальною і найвищою заробітною платою. Крім того, необхідні також програми професійної підготовки і стимули, покликані забезпечити першу роботу для молоді та постійно діючі програми оновлення професійних знань і навичок, особливо для людей старше 40 років.

2. Інтенсифікація аграрної реформи. Вирішення цього завдання передбачає ефективне функціонування повноцінного ринку землі у правовому полі. Це один із важливих заходів структурного розвитку, а також стратегічний інструмент подолання концентрації земель і доходів та забезпечення соціальної справедливості. Необхідність аграрної реформи визначається чотирма основними принципами: вона стимулює процес перерозподілу доходів, розширює джерела доходів для сімей, є джерелом продовольства для власного споживання, і, крім того, стимулює розвиток економіки в регіонах.

3. Загальний доступ до системи соціального забезпечення.

4. Програма шкільних субсидій і мінімальний дохід. З урахуванням світового досвіду пропонується встановити мінімальний дохід для малозабезпечених сімей, які мають дітей шкільного віку, за умови, що ці кошти сприятимуть підвищенню рівня освіти населення, зокрема за допомогою заснування освітнього фонду для дітей.

5. Стимули для фермерських господарств. В Україні виключно важливим заходом є прийняття такої сільськогосподарської політики, яка була б реально сприятлива для фермерських господарств і мала на меті нарощування виробництва продовольства і захист малозабезпечених фермерів.

Спеціальні заходи. Ці заходи покликані сприяти зміцненню продовольчої безпеки та безпосередньо скорочення масштабів недоїдання серед незаможного населення.

1. Розширення Програми харчування для дітей. Мова йде про освітні програми про правильне харчування, виховання культури харчування.

2. Надання надзвичайної допомоги в вигляді наборів базових продуктів харчування. Передбачається надавати населенню, яке постраждало від стихійного лиха (наприклад, від посух, повеней), та особам-переселенцям право на отримання протягом певного періоду набору

базових продуктів харчування. Досвід показує, що при стихійних лихах завжди знаходяться ті, хто користується ситуацією, для того щоб створювати штучний дефіцит продовольства, збільшити обсяг своїх продажів або замінити якісні продукти харчування на неякісні.

3. Боротьба з недоїданням у матерів і дітей. Більш активні заходи слід прийняти не тільки для виправлення ситуації, але і для профілактики недостатності харчування у дітей шляхом надання допомоги дітям у віці до одного року, вагітним жінкам і матерям, які недотримують необхідну кількість калорій, мінералів та мікроелементів. Один з таких заходів полягає в тому, щоб діти, зареєстровані органами охорони здоров'я і соціального забезпечення, були охоплені системою розподілу продуктів харчування таких, як молоко, і основних поживних речовин, таких як залізо і вітаміни. Такі заходи сприятимуть забезпеченню загального доступу до здійснюваних програм.

4. Створення надзвичайних запасів продовольства. Пропонується створити запаси продовольства з метою забезпечення продовольчої безпеки, а саме: гарантувати наявність мінімальної кількості продуктів у вигляді базового набору для споживання населенням протягом періоду, необхідного для імпорту або нарощування виробництва.

У процесі формування політики створення продовольчих запасів слід дотримуватися наступних правил: стимулювати закупівлю продуктів харчування в тих регіонах, де вони виробляються для місцевого споживання; уникати імпорту тих харчових продуктів, поставок яких достатньо від місцевих виробників.

5. Розширення Програми шкільного харчування. Аналіз наявних даних щодо харчування дітей в школах показує, що шкільне харчування в дуже незначній мірі сприяє задоволенню потреб в енергії та поживних речовинах (особливо мінералах) у цільовій групі Програми. Необхідно змінити структуру раціону дітей у школах, щоб задовольняти потреби в калоріях і поживних речовинах. Ще однією важливою вимогою є використання для шкільного харчування місцевих продуктів. Поліпшення технічної підтримки муніципальних рад зі шкільного харчування і місцевих фермерів також дозволило б забезпечити поставку свіжих продуктів харчування (обов'язково фруктів і овочів), відповідно до місцевих культурних вподобань, і дозволило б збільшити доходи фермерів та аграрної індустрії в регіоні.

6. Забезпечення безпеки і якості харчових продуктів. Одне із завдань в рамках вирішення

проблеми забезпечення безпеки і якості харчових продуктів в країні, полягає в тому, щоб зосередити зусилля на профілактиці, а не виправлення ситуації. Дуже важливо, щоб маркування дозволяло споживачам отримувати інформацію про походження споживаних ними харчових продуктів; крім цього необхідно надавати відомості про ризики, пов'язані з генетично модифікованими продуктами.

Констатуючи, що проблема недостатнього продовольчого забезпечення в Україні викликана не відсутністю продовольства, а, скоріше, відсутністю доступу до нього, не можна погодитися з тим, що виробництво трансгенного продовольства може допомогти вирішити питання. Скоріше, навпаки, такий підхід може спричинити ряд проблем, пов'язаних зі здоров'ям населення, погіршенням екологічного стану навколишнього середовища, якістю не лише продуктів харчування, але й питної води та повітря (залежно від технології виробництва) та ін.

7. Освітні програми з питань продовольства і харчування. Відсутність збалансованого раціону може бути викликано двома проблемами: невідповідним кількістю (надлишком або нестачею) і невідповідною якістю. Крім того, освіта в питаннях харчування може стати дієвим інструментом профілактики недоїдання і ожиріння.

Локальні заходи. Необхідним є виконання заходів, які можуть бути реалізовані в межах окремих областей, районів та сільських територій, здебільшого — в партнерстві з громадськими організаціями. Деякі пропозиції можуть конкретизуватися в залежності від зон проживання (великі міста, малі і середні населені пункти і сільські райони) із зазначенням їх особливостей.

1. Муніципальні програми продовольчої безпеки. Світовий досвід підтверджує, наскільки важливо мати муніципальний департамент, що займається питаннями постачання продовольства. На муніципальному рівні існують різні відомства, які можуть діяти спільно в цій області.

2. Локальні програми для великих міст.

А. Субсидовані столові для незаможного населення. Більшість українців, які працюють у великих містах, що найменше один раз на день (зазвичай в обідній час) харчуються поза домом, і повинні розраховувати на те, що у них буде можливість недорого отримати в цих їдальнях якісну їжу. Витрати на персонал і утримання інфраструктури має взяти на себе міська влада з можливістю участі у цьому про-

цесі благодійних організацій, як це відбувається сьогодні в більшості країн світу.

Б. Банки продовольства. Пожертвування благодійним організаціям і малобезпеченому населенню продовольства, яке в іншому випадку просто пропало б, включає пропозиції, що варіюються від збору до розподілу харчових продуктів. Застосування такого підходу призведе, як очікується, до істотного збільшення обсягів продовольства, одержуваного благодійними організаціями для організації харчування незаможного населення.

В. Модернізація систем постачання продовольством. Для зниження цін на продовольство як у великих, так і в малих містах в якості реальної альтернативи слід використовувати різного роду невеликі продовольчі ринки і механізми спільної закупівлі продовольства. Щоб це стало реальністю, слід також заохочувати створення на околицях великих міст структур для централізованої закупівлі і розподілу продовольства, які надавали б логістичну і ринкову підтримку концесіонерам і дрібним роздрібним торговцям. Останні ж, у свою чергу, виступаючи в якості партнерів, повинні будуть продавати товари, що входять до базового набору харчових продуктів, споживаних населенням, а також інші продукти харчування за низькими цінами.

Г. Нові відносини з мережами супермаркетів. Нова політика постачання вимагає також нових відносин з мережами супермаркетів, щоб уникнути надмірної концентрації роздрібною торгівлі та перетворити їх в партнерів по зміцненню продовольчої безпеки.

3. Локальні пропозиції для малих і середніх міст.

А. Банки продовольства. Банки продовольства для населення в малих і середніх містах повинні функціонувати так само, як і в великих міських агломераціях. Однак оскільки масштаби їх діяльності не настільки великі, слід подумати про те, щоб поставляти частково перероблену продукцію, звертаючи більше уваги на зовнішній вигляд і якість харчових продуктів.

Б. Партнерські відносини з підприємствами роздрібною торгівлі. У невеликих містах також важливо залучати місцеві підприємства роздрібною торгівлі, що дозволяє уникнути надмірної концентрації, за умови, що вони можуть продавати за низькими цінами і забезпечувати якість проданої ними продукції. Це цілком можливо, якщо вкласти кошти в підприємства роздрібною торгівлі та логістику.

В. Модернізація систем постачання продовольства. У малих і середніх містах присутність

державної влади в системі постачання можна зробити більш динамічним шляхом вжиття заходів, спрямованих на стимулювання створення прямих зв'язків між споживачами та місцевими фермерами. Органи державної влади могли б організувати і заохочувати кампанії по споживанню і розподілу товарів, стимулюючи таким чином продаж вироблених в регіоні харчових продуктів, наприклад, через "фермерські ярмарки". Через наявність великих посередницьких мереж часто продукти перевозяться на великі відстані, і цілі регіони забезпечуються продовольчими товарами, які завозяться здалеку. З цієї причини слід заохочувати встановлення більш тісних зв'язків між фермерами та споживачами всередині регіону, встановлення місцевих зв'язків і закріплення смаків і звичок, що склалися в певному середовищі.

Г. Міське сільське господарство. В малих і середніх містах слід більше цінувати зв'язок між постачанням сільськогосподарської продукції місцевого виробництва та виробничими потребами. За допомогою муніципальних ініціатив можна стимулювати такі акції, як "фермерські ярмарки", доставка додому свіжих харчових продуктів та ін.

4. Заходи для сільських територій.

А. Підтримка фермерських господарств. Передбачається, що міська влада при здійсненні по офіційних каналах закупівель продовольчих товарів для харчування дітей у дошкільних та шкільних закладах, харчування у лікарнях, військових частинах, їдальнях і т. п. першочергово має використовувати продукцію місцевих фермерських господарств. Паралельно цим ініціативам для зниження витрат і підвищення якості харчових продуктів повинні передбачатися і інші заходи:

— слід активізувати технічну допомогу, якою органи державної влади зазвичай нехтують;

— важливо забезпечувати спрощений доступ до кредитів з тим, щоб існуючі цільові комплексні програми підтримки фермерства стали реальною допомогою найменш забезпеченим фермерам;

— необхідно надавати підтримку в збуті, зокрема допомагати встановлювати контакти з компаніями, які хотіли б закуповувати регіональну продукцію у дрібних фермерів або в господарствах, які організують виробництво за екологічно чистими технологіями;

— інфраструктура залишається традиційною сферою діяльності місцевих адміністрацій, хоча при здійсненні інвестицій далеко не завжди на перше місце ставляться інтереси дрібних

фермерів. Будівництво мостів, сільських доріг, ставків, складів і надання допомоги в придбанні вантажних автомобілів — всі ці заходи можуть бути дієвими, притому що можливості і ресурси місцевих органів влади мають бути використані з мінімальними витратами. Така стратегія є важливим інструментом для стимулювання створення робочих місць у сільських районах.

Б. Підтримка виробництва для власного споживання. Місцева влада повинна стимулювати використання незайнятих земельних ділянок для виробництва продовольства.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведені дослідження дозволили визначити проблеми у формуванні системи продовольчого забезпечення з урахуванням особливостей їх прояву на різних рівнях та запропонувати відповідні напрями і заходи державної політики щодо продовольчого забезпечення населення, зокрема: на національному рівні — заходи структурної політики (створення робочих місць і джерел доходу; загальнообов'язкове соціальне забезпечення; стимули для сімейних фермерських господарств; інтенсифікація аграрної реформи; програма шкільних субсидій і мінімальний дохід) та спеціальні заходи (розподіл наборів надзвичайної продовольчої допомоги; створення надзвичайних продовольчих запасів; продовольча безпека та якість харчових продуктів; розширення програми харчування для дітей; заходи по боротьбі з недоїданням у дітей і матерів; розширення програми шкільного харчування; прищеплення навичок правильного споживання і харчування); для сільських районів (підтримка сімейних фермерських господарств; підтримка виробництва для власного споживання), малих та середніх міст (банки продовольства; партнерські зв'язки з підприємствами роздрібною торгівлі; модернізація інфраструктури постачання; нові відносини з супермаркетами; міське сільське господарство) та мегаполісів (субсидовані столові для незаможного населення; банки продовольства; партнерські зв'язки з підприємствами роздрібною торгівлі; модернізація інфраструктури постачання; нові відносини з мережами супермаркетів) — локальні заходи.

Література:

1. Власов В. Синопис сільськогосподарських проблем у світі і складники продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / В. Власов, М. Лисак // Вісник Національної академії наук України. — 2011. — № 2. — С. 37—48. — Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnapu_2011_2_11

2. Глубіш Л.Я. Економічні важелі механізму державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / Л.Я. Глубіш // Економічний форум. — 2013. — № 3. — С. 9—18. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_3_3

3. Битов В.П. Індикатори та критерії продовольчої безпеки регіону [Електронний ресурс] / В.П. Битов, Л.О. Гасуха // Економічний форум. — 2013. — № 3. — С. 48—53. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_3_9

4. Немченко В.В. Продовольча безпека: макро- та мікроекономічні аспекти [Електронний ресурс] / В.В. Немченко, Г.В. Немченко // Економіка харчової промисловості. — 2013. — № 2. — С. 16—18. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2013_2_4

5. Мудрак Р.П. Продовольча безпека України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Р.П. Мудрак // Економічний часопис-XXI. — 2013. — № 1—2 (1). — С. 34—37. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_1-2\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_1-2(1)_12)

6. Бодак І.В. Системні заходи регіональної політики забезпечення продовольчої безпеки регіону [Електронний ресурс] / І.В. Бодак // Економічні науки. Сер.: Регіональна економіка. — 2014. — Вип. 11. — С. 17—26. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2014_11_4

7. Дятлова Ю.В. Механізми розвитку системи забезпечення продовольчої безпеки промислового регіону [Електронний ресурс] / Ю.В. Дятлова // Держава та регіони. Сер.: Державне управління. — 2013. — № 4. — С. 90—94. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_4_19

8. Козак К.Б. Пріоритетні сфери й механізми забезпечення продовольчої безпеки регіонів [Електронний ресурс] / К.Б. Козак // Економіка харчової промисловості. — 2014. — № 4. — С. 3—9. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2014_4_2

9. Копитко В.І. Регіональні аспекти забезпечення продовольчої безпеки держави [Електронний ресурс] / В.І. Копитко, О.В. Копитко / Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. — 2013. — № 7. — С. 31—38. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnauc_ekon_2013_7_7

10. Орленко Я.Ю. Роль держави у забезпеченні стабільності регіонів щодо формування продовольчих запасів [Електронний ресурс] /

Я.Ю. Орленко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Державне управління. — 2012. — Т. 181, Вип. 169. — С. 105—109. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_181_169_23

References:

1. Vlasov, V. and Lysak, M. (2011), "Synopsis agricultural problems in the world and ingredients of food security" *Synopsys silskohospodarskykh problem u sviti i skladnyky prodovolchoi bezpeky*, vol. 2, pp. 37—48.

2. Hlubish, L. Ya. (2013) "Economic levers of state regulation of the production component of food security" *Ekonomichni vazheli mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia vyrobnychoi skladovoi prodovolchoi bezpeky*, vol. 3, pp. 9—18.

3. Bytov, V. P. and Hasukha, L. O. (2013), "Indicators and criteria of food security in the region" *Indykatory ta kryterii prodovolchoi bezpeky rehionu*, vol. 3, pp. 48—53.

4. Nemchenko, V. V. and Nemchenko, H.V. (2013), "Food security: macro and microeconomic aspects" *Prodovolcha bezpeka: makro- ta mikroekonomichni aspekty*, vol. 2, pp. 16—18.

5. Mudrak, R. P. (2013), "Ukraine Food security in the context of globalization" *Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii*, vol. 1—2 (1), pp. 34—37.

6. Bodak, I. V. (2014), "System measures of regional policy of food security in the region" *Sistemni zakhody rehionalnoi polityky zabezpechennia prodovolchoi bezpeky rehionu*, vol. 11, pp. 17—26.

7. Diatlova, Yu. V. (2013), "Mechanisms of development of food security industrial region" *Mekhanizmy rozvytku systemy zabezpechennia prodovolchoi bezpeky promysloвого rehionu*, vol. 4, pp. 90—94.

8. Kozak, K. B. (2014), "Priority areas and mechanisms of regional food security" *Priorytetni sfery y mekhanizmy zabezpechennia prodovolchoi bezpeky rehioniv*, vol. 4, pp. 3—9.

9. Kopytko, V. I. (2013), "Regional aspects of food security" *Rehionalni aspekty zabezpechennia prodovolchoi bezpeky derzhavy*, vol. 7, pp. 31—38.

10. Orlenko, Ya. Yu. (2012), "The state's role in ensuring the stability of the region on the formation of food supply" *Rol derzhavy u zabezpechenni stabilnosti rehioniv shchodo formuvannia prodovolchych zapasiv*, vol. 181, pp. 105—109.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2017 р.